

Delft University of Technology

Document Version

Final published version

Citation (APA)

Spoormans, L. G. K., & Veenhof, R. H. (2026). *Participatief Onderzoek naar Erfgoedattributen in Nellestein, Amsterdam Zuidoost: Rapport I (WijkWijzer), Rapport II (focus groep interview)*.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

In case the licence states "Dutch Copyright Act (Article 25fa)", this publication was made available Green Open Access via the TU Delft Institutional Repository pursuant to Dutch Copyright Act (Article 25fa, the Taverne amendment). This provision does not affect copyright ownership.
Unless copyright is transferred by contract or statute, it remains with the copyright holder.

Sharing and reuse

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

This work is downloaded from Delft University of Technology.

FOCUS GROEP INTERVIEWS

NELLESTEIN

Rapportage II: Participatief Onderzoek naar Erfgoedattributen
in Nellestein, Amsterdam Zuidoost

Rapportage II: Focus groep interviews

Participatief Onderzoek naar erfgoedattributen in Nellestein, Amsterdam Zuidoost

Deze publicatie is het tweede deel van een onderzoeksproject uitgevoerd door afdeling Heritage & Architecture van Faculteit Bouwkunde, TU Delft, in opdracht van Gemeente Amsterdam. Betrokken onderzoekers zijn: Rienje Veenhof en Lidwine Spoormans.

Tekst: Rienje Veenhof

Redactie: Lidwine Spoormans

Lay-out en webdesign: Laura Spoelstra

Afbeelding op de omslag: Rienje Veenhof

©TU Delft, 2026

Inhoud

1. Introductie.....	4
2. Onderzoeksmethode.....	6
2.1 Buurt en openbare ruimte.....	6
2.2 Paden en wegen.....	12
2.3 Woning en woongebouw.....	14
2.4 Materiaal en details.....	19
3. Reflectie en overkoepelende observaties.....	21
3.1 Organisatie.....	21
3.2 Nellestein in de bredere context van Amsterdam.....	22
3.3 Nellestein als voorloper in 2030.....	24
4. Conclusie.....	26
4.1 Iconen van Nellestein.....	26
4.2 Aanbevelingen.....	28
Literatuur.....	33
Bijlagen.....	35
Bijlage 1: Presentatiemateriaal focusgroepen.....	35

1. Introductie

In het kader van het participatieve erfgoedonderzoek in Nellestein zijn twee focusgroepen georganiseerd. Het doel van de focusgroepen was tweeledig: om de resultaten van een eerder onderzoek te toetsen, en om ruimte te bieden voor verdere verdieping in deze resultaten. Daarnaast spraken deelnemers over de toekomst van Nellestein en de ontwikkelingen die nodig zijn vanuit hun perspectief. Het eerste deel van het onderzoek is uitgevoerd met behulp van de WijkWijzer, een digitale enquête-tool, en vond plaats van 2 tot 17 november, 2025. De resultaten zijn beschreven in rapport I (Veenhof & Spoormans, 2026). Het tweede deel van het onderzoek, bestaande uit twee focusgroepen die plaatsvonden op 13 januari en 22 januari, wordt in dit rapport beschreven. De deelnemers waren allen bewoners van Nellestein.

Focusgroepen vormen een veelgebruikte kwalitatieve onderzoeksmethode binnen participatief onderzoek (Klasen, 2022; Van Assema, Mesters & Kok, 1992), omdat zij ruimte bieden voor interactie tussen deelnemers en eventueel kunnen leiden tot consensus. In de eerdere fase van het onderzoek is de WijkWijzer ingezet om op een gestructureerde en laagdrempelige manier inzicht te krijgen in de waardering van het alledaagse erfgoed van Nellestein. De resultaten van de wandel-enquête boden een breed overzicht van gewaardeerde plekken en kenmerken binnen de wijk. Tegelijkertijd roept deze fase vragen op over de onderliggende motivatie en betekenis achter deze waarderingen. De focusgroepen bieden ruimte voor gezamenlijke reflectie op de uitkomsten van de WijkWijzer en voor het identificeren van overeenkomsten en verschillen.

Dit rapport beschrijft de resultaten van de twee focus groep interviews. Het presenteert de besproken thema's die verdieping bieden op eerder geïdentificeerde erfgoedattributen en geeft inzicht in hoe deze worden beleefd en gewaardeerd. Daarnaast komen nieuwe onbenoemde of onderbelichte kenmerken aan bod.

Na deze introductie worden de specifieke thema's per schaalniveau uit de gesprekken besproken. Vervolgens volgt er een reflectie op algemene thema's gedurende de focusgroepen. Het rapport sluit af met een samenvatting van de besproken erfgoediconen van Nellestein. Ook worden er aanbevelingen gedaan voor het verdere erfgoedonderzoek en beleid.

Opzet en werkwijze van de focusgroepen

De focusgroepen vonden plaats op 13 januari en 22 januari en telde respectievelijk 10 en 12 deelnemers, allen bewoners van Nellestein. De focusgroepen zijn opgezet als een verdiepend vervolg op het eerdere WijkWijzer-onderzoek. Bij deze bijeenkomsten is een selectie van spraakmakende of meerduidige resultaten uit de wandel-enquête gezamenlijk besproken. Daarbij is expliciet gezocht naar verschillende perspectieven van bewoners en ruimte voor een bredere interpretatie van erfgoedkenmerken, zoals wooncomfort, gebruikerswaarde en collectiviteit. Het doel van de focusgroepen was meervoudig. Het diende als toetsing van de uitkomsten van het eerdere onderzoek door bewoners te laten reageren op (een selectie van) de resultaten uit de WijkWijzer. Hiernaast werd gevraagd naar de motivaties, achtergronden en context van verschillende deelnemers (Klasen, 2022, p. 171).

Tijdens beide focusgroepen werden per schaalniveau (buurt, openbare ruimte, paden en wegen, woning, materialen en details) de attributen uit het eerste onderzoek gepresenteerd, waarbij per attribuut twee verschillende perspectieven werden besproken. Deze perspectieven konden betrekking hebben op conflicterende bewonersperspectieven, zoals ze naar voren kwamen vanuit het eerdere onderzoek, maar ook op verschillen tussen het bewoners- en expertperspectief. Elk thema werd kort ingeleid door een onderzoeker van de TU Delft, waarbij de relevante WijkWijzer-resultaten werden toegelicht. De slides van de presentatie zijn opgenomen in Bijlage 1.

Aansluitend werden de deelnemers uitgenodigd om hierop te reageren, ervaringen te delen en met elkaar in gesprek te gaan. De rol van de moderator was daarbij om het gesprek te structureren, verschillende stemmen aan bod te laten komen en door te vragen naar onderliggende argumenten en voorbeelden, zonder richting te geven aan de inhoud van de discussie. De transcripties van de focusgroep-interviews zijn kwalitatief geanalyseerd, waarbij aan de ene kant het perspectief van de deelnemers op de buurticonen uit het eerdere WijkWijzer-onderzoek werd onderscheiden, en aan de andere kant werd gezocht naar nieuwe attributen die breder en dieper inzicht geven in aanvulling op de resultaten van het eerdere onderzoek.

2. Uitkomsten

2.1 Buurt en openbare ruimte

In de focusgroepen werden bij het bespreken van de buurt de ruimtelijke opzet, de rust en het groen genoemd als kernkwaliteiten van de buurt. Hierbij werden door enkele respondenten ook expliciet de ontstaansgeschiedenis en ontwerpintenties van de architect aangehaald. Dit sluit aan bij de uitkomsten van de WijkWijzer, waarin Nellestein op buurtniveau sterk werd gewaardeerd vanwege de rust en ruimte, het groen en de ruimtelijke opzet.

“Wat je moet realiseren: Nellestein is gebouwd met geld van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds en de architect, meneer Bakker, kreeg daarbij de opdracht bij de bouw van Nellestein: Zorg ervoor dat Nellestein alle negatieve dingen van de Bijlmer omzet in positieve dingen (...). Het binnenterrein, de openbare ruimte, is door een landschapsarchitect van de gemeente Amsterdam aangelegd met een heel duidelijk plan.”

Figuur 2.1: Op de schaal van de buurt werd bewoners gevraagd hun mening te geven over de afweging tussen een rustige, parkachtige woonomgeving en een woonomgeving met relatief weinig voorzieningen op loopafstand. Bron: auteur.

Ruimtelijke opzet

De ruimtelijke opzet van Nellestein werd door meerdere deelnemers benoemd als een kernkwaliteit en als drager van erfgoedwaarde die bescherming verdient. Bewoners verwezen daarbij naar de lage dichtheid van gebouwen, de oriëntatie van de woningen op het zuiden (zie ook sectie 2.3 over de woning) en de integratie van wonen in het groen. Zo noemden verschillende deelnemers Nellestein als een voorloper voor hedendaagse woningbouwopgaven, waarbij kwaliteiten zoals een samenhangende buurtopzet en integratie van groen en wonen vaak onderbelicht blijven, terwijl andere kwaliteiten, zoals een autoluwe omgeving, juist weer opnieuw terugkomen in beleid.

Deze kwaliteiten worden volgens deelnemers bedreigd door de vraag om verdichting, het verwijderen van bomen, achterstallig onderhoud en een toename van autoverkeer in de vorm van bestelbusjes.

“Inderdaad, Nellestein en zijn hele vormgeving is eigenlijk een wijk die duidelijk aangeeft van waar het om draait bij de samenstelling van nieuwbouw. Welke factoren een hele belangrijke rol spelen. En wat mij opvalt, is dat daar veel minder over doorgedacht wordt. Er wordt gedacht: woningen, zoveel vierkante meter. Maar de hele entourage daarrond omheen, dat blijkt langzamerhand ook dat dat voor heel veel mensen heel erg belangrijk is. Het gaat niet alleen maar om zoveel vierkante meter of kubieke meter, maar een hele entourage en binnen Nellestein is daar natuurlijk heel duidelijk zorg aan besteed. Wat dat betreft is het een duidelijk voorbeeld van: hoe zou het eigenlijk moeten?”

“Er is een ruimtelijke opzet in de wijk. Kijk, het aantal woningen per hectare is volgens mij vrij laag en... Er zou best wel een dreiging kunnen komen. De gemeente die wil graag veel huizen bouwen. Overal waar ruimte is, wil ze wat tussen stoppen. En als we de ruimtelijke opzet als monumentale status erkend kunnen krijgen, dan hou je dat tegen.”

“Ik woon in de toren en ik kijk op de Langbroekdreef, dus ik heb gelukkig ook nog wel wat grote bomen, maar de Langbroekdreef is heel druk geworden. Brandweer is daar neergezet. Daarachter komt een groot energiehuisje. Ik ben heel erg bang dat er bomen weggaan, dus dat ik alsjeblieft het groen wil behouden binnenin Nellestein en aan de randen, want dat staat allemaal onder druk. Als je kijkt naar wat er met het Brasapark gebeurt, wat er gebeurt met de Gaasperplas... dat er bomen verdwijnen.”

Voorzieningen

In beide focusgroepen was er een tweeledige houding tegenover voorzieningen op buurtniveau. Enerzijds werd de wens uitgesproken voor kleinschalige, buurtgerichte voorzieningen, zoals een buurtkamer of een ontmoetingsplek die 'voor en door de buurt' functioneert. Ook geven bewoners aan dat voorzieningen nodig zijn voor oudere bewoners die minder mobiel zijn. Anderzijds gaven deelnemers aan dat er weinig draagvlak is voor voorzieningen die commercieel rendabel moeten zijn, zoals een winkel of café. Dit is niet uniek voor Nellestein, maar komt vaak voor in de Nederlandse groeikernen en bloemkoolwijken uit de jaren '70 en '80 (Provoost, 2022). Daarbij werd verwezen naar ervaringen met eerdere commerciële voorzieningen, veranderde consumptiepatronen, de nabijheid van voorzieningen buiten de wijk en de rol van bezorgdiensten. Enkele bewoners stelden dat Nellestein al genoeg voorzieningen heeft, en dat zij van de rust en stilte genieten, terwijl anderen de wijk juist als te rustig of saai ervaren. Deze uiteenlopende perspectieven maken duidelijk dat de behoefte aan voorzieningen wordt gemodereerd door zowel de levensfase als de specifieke woonwensen en voorkeuren van bewoners.

Met name twee soorten voorzieningen kwamen aan bod; voorzieningen voor levensbehoeften, zoals een winkel of een pakketpunt, en sociale voorzieningen die vooral dienen om andere bewoners te ontmoeten, zoals een buurthuis of een café. Vanuit de focusgroepen blijkt vooral het gemis van deze tweede voorziening. Mogelijk wordt hier op termijn aan voldaan met de bouw van de nieuwe buurtkamer.

Waar de WijkWijzer op buurtniveau vooral inzicht gaf in wat bewoners waarderen en missen aan Nellestein, laten de focusgroepen zien dat er vaak sprake is van een balans of compromis tussen verschillende kwaliteiten. Veel bewoners zouden idealiter meer voorzieningen in de buurt hebben, maar begrijpen dat het commercieel draagvlak beperkt is. Ook wordt er onderscheid gemaakt in het soort voorziening (commercieel en sociaal). Animo voor een buurtvoorziening waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten is duidelijk.

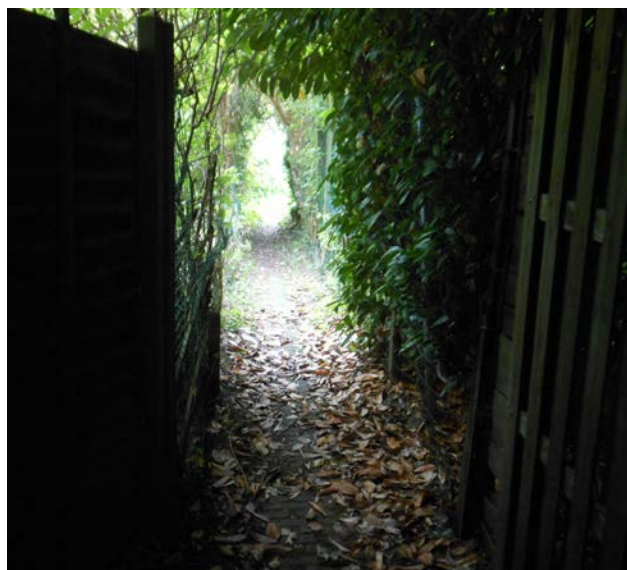
"Ik zou heel, heel graag een voorstander willen zijn van meer voorzieningen. Het maakt mij eigenlijk niet uit... Ik denk dat die wijk jaren geleden, toen u de eerste bewoner was... had je allemaal jonge gezinnen. Het was natuurlijk een heel andere dynamiek. Inmiddels is de wijk wel een beetje aan het instorten, vind ik. Het is een heel mooi park, maar er is heel weinig dynamiek. Dus ik mis wel dat je mensen kunt ontmoeten, ik mis leven en je ziet ook: We hebben echt te maken met een hele andere bewonersgroep. Dus ook kinderen kunnen hier ook gewoon heel weinig spelen, het is allemaal een beetje verouderd, vind ik, ook die speeldingen. Dus, ja, van mij mag er echt wel meer leven. Ook om te voorkomen dat mensen op een gegeven moment allemaal de wijk uitgaan, want die zoeken het dan allemaal in de stad. En dat is prima, maar je hebt ook te maken met een oudere doelgroep die niet meer de wijk uit kan. Die wil je natuurlijk ook bedienen met bepaalde faciliteiten, kan ik me voorstellen."

Groen en onderhoud

Veel bewoners zijn ontevreden over het onderhoud van het openbaar groen, zoals ook naar voren kwam uit de WijkWijzer, en zien dit als een bedreiging voor het groen als kernkwaliteit in Nellestein. Bewoners vertellen dat het onderhoudsniveau bij de gemeente naar 'sober' is verlaagd. Hierop wordt op verschillende manieren gereageerd; sommige bewoners zijn ontevreden dat de gemeente niet langer het voortouw neemt bij het onderhouden van het groen en beperkt naar klachten luistert, anderen nemen het heft in eigen handen en eigenen zich een stukje verwaarloosd groen toe.

Deze informele zorg door bewoners werd door deelnemers enerzijds gezien als teken van betrokkenheid met de wijk, maar anderzijds ook als problematisch, omdat dit kan leiden tot onduidelijkheid en frictie met gemeentelijk beleid. De beperkte ondersteuning vanuit de gemeente werd hierbij als demotiverend ervaren.

Enkele deelnemers geven aan dat de gemeente te weinig onderhoud doet, terwijl andere deelnemers aangeven met een 'tuindersbril' naar de buurt te kijken en vooral vinden dat het onderhoud op een verkeerde manier wordt gedaan, bijvoorbeeld door te rigoreus te snoeien. De nutstuinen worden wel goed onderhouden. Een terugkerend thema in de gesprekken over de buurt was de spanning tussen collectieve wensen en daadwerkelijke betrokkenheid van bewoners. Hoewel veel deelnemers het belang benadrukten van gezamenlijke initiatieven, zoals afval verzamelen, groen onderhouden en het organiseren van buurtactiviteiten, werd tegelijkertijd geconstateerd dat de bereidheid om hier actief aan bij te dragen beperkt is. Enkele bewoners verwezen naar eerdere pogingen om collectieve acties te organiseren, waarbij maar weinig mensen op kwamen dagen. Veel deelnemers zijn ontevreden over het onderhoud van de gemeente, maar vinden dat de verantwoordelijkheid voor onderhoud uiteindelijk wel bij die partij ligt. Het wegvallen van sleutelfiguren zoals een tuinman of huismeester zorgt ervoor dat er weinig 'aanspreekpunten' zijn om klachten of ideeën te delen, het voortouw te nemen en gezamenlijke activiteiten te organiseren. Het wegvallen van deze rollen is een verlies van een schakel tussen bewoners en gemeente.

Figuur 2.2: Op de schaal van de openbare ruimte werd bewoners gevraagd hun mening te geven over de afweging tussen een beschutte omgeving met veel groen, hoekjes en doorgangen en een verminderd overzicht of mogelijk ervaren onveiligheid van de woonomgeving. Bron: auteur.

Veiligheid: onderhoud en architectuur

Er werd door deelnemers verschillend gereflecteerd op de veiligheid in de openbare ruimte. Er bleken verschillende aspecten bij te dragen aan het gevoel van (on)veiligheid. Ten eerste is dat het tijdstip van de dag. In de avonduren is de gevoelde veiligheid duidelijk minder, met name als er sprake is van kapotte verlichting, donkere hoekjes en onderdoorgangen van de gebouwen. Ook het gebied rondom het metrostation werd daarbij specifiek benoemd. De meningen zijn verdeeld of dit verholpen kan worden met meer onderhoud of niet.

Een tweede aspect is groen. Dat het overzicht in de buurt werd verminderd door verwilderd groen, werd door de meeste deelnemers beaamd. Hier zou beter onderhoud een oplossing kunnen bieden. Ten derde wordt het gevoel van onveiligheid ook gerelateerd aan de architectuur van de gebouwen. Blinde plinten, doorgangen en onoverzichtelijke hoeken werden hierbij genoemd. Ook de stille omgeving speelt een rol. Een laatste aspect is het persoonlijke perspectief, waarbij met name vrouwelijke deelnemers aangeven de ruimte als onveilig te ervaren en voor bezoekers de onbekende en onoverzichtelijke opzet ook als onveilig kan overkomen. Maar door bewoners die de wijk goed kennen wordt, zeker overdag, de openbare ruimte als veilig ervaren. Meerdere bewoners geven aan zich juist prettig te voelen in de openbare ruimte, mits de basisvoorzieningen zoals verlichting goed functioneren en het groen goed is bijgehouden.

“De gemeente Amsterdam heeft voor het onderhoud van de openbare ruimte alle normen die er waren in het verleden naar het niveau ‘sober’ teruggebracht, waardoor bijna niets meer gebeurt. (...) En ja, dan is de grote ergernis dat alleen als een bewoner via een digitale melding ergens op wijst, dan gebeurt er misschien iets, maar er is geen toezicht meer, geen regulier onderhoud.”

“De linkerkant is mijn tuin en dat is een stuk buiten wat eigenlijk van de gemeente was. Dat zag er niet uit en ik ben hier 8,5 jaar geleden komen wonen en ik heb het gewoon toegeëigend, geannexeerd. En toen heb ik tegen de gemeente gezegd van ‘joh, dat ziet er niet uit’. En, nou, toen kon ik eventueel nog wel subsidie ervoor krijgen als ik dat ging doen, maar dat was zoveel formulieren, dus ik denk, dat doe ik zelf wel. Dus sinds die tijd heb ik dat stuk gewoon buiten mijn schutting als tuin erbij.”

“Een voorziening die hier was, maar die grotendeels is wegbezuinigd. Dat is de huismeester. De huismeester, die kan kleine karweitjes opknappen of de gebreken signaleren en soms conflicten in de kiem smoren.”

“Ja die missen we echt.”

“Ik heb het vaak voorgesteld aan de beheerders, maar ik krijg niet eens antwoord.”

“Nee, maar dat kost geld, hè? Die willen helemaal geen geld uitgeven.”

“Ja, maar dat bespaart ook geld.”

“Voor mij zorgt de beplanting niet zozeer voor het gevoel van onveiligheid, maar eerder inderdaad de donkere hoekjes, dus die onderdoorgangen. Dat is allemaal heel donker, slechte verlichting. Dat vind ik nog onveiliger gevoel geven dan de bomen langs de paden. Het hoort bij het gebouw.”

“Mijn ervaring is met al die knikjes en boogjes als ik aankom en alle verlichting brandt mooi, dan kan ik zelfs een beetje op zo’n mooie zomeravond, dan krijg ik een beetje het Efteling gevoel. Hoe mooi het is met alle bloemen en alle begroeiing en alle beplanting. Maar omdat verlichting kapot is, dan krijg je dus dat onveilige gevoel.”

“Voordat ik hier kwam wonen, ben ik eerst helemaal lekker zo door Nellestein gaan lopen en toen dacht ik, oh, jee, ik ben alleen. Als ik ’s avonds een keer thuiskom en het is donker en ik moet daar bij Leusdenhof ergens achterin vanaf de metro. Maar dan kom je ook onder die huizen door en dan moet je zo’n poortje onderdoor dus ik dacht: dat ga ik niet doen. Dat is dus een gevoel van onveilig voor mij.”

“Het is een prachtige beschutte woonomgeving, alleen de veiligheid is overdag. Maar als het donker wordt, ja, dan kijk je naar plaatje B. En dat is voor een deel ook het groen. Maar ik denk ook, het zijn plekken waar mensen zich ophouden, waar jongeren bij elkaar hangen. Waar wordt gedeald, want dat komt ook de laatste jaren voor. Waar bommetjes afgaan. Dus het is echt minder prettig en zeker... kijk als je er elke dag doorheen loopt is het ook weer een ander verhaal. Maar als ik van de metro kom om 10 uur ’s avonds, dan kies ik echt voor wegen die voor mij overzichtelijk zijn. Dan ga ik niet dit soort paadjes zien en dat doe ik overdag wel.”

“Ik heb daar contact met de gemeente over gezocht en nog geen antwoord. (...) Als ik kijk naar de twee plaatjes, het rechter plaatje, de onveiligheid. Ja, als het er zó uit ziet. Ik ben niet bang, maar ik kan me voorstellen dat dit niet echt prettig is. Ik wijt op dit moment de ervaren onveiligheid voor een heel belangrijk deel aan het absolute gebrek aan onderhoud van het groen. Want de gemeente Amsterdam heeft om allerlei redenen het onderhoud van de stad afgeschaald naar het niveau sober. Anders gezegd, er gebeurt helemaal niks meer.”

2.2 Paden en wegen

Autoluw maaiveld als kernkwaliteit

In beide focusgroepen werd het autoluwe karakter van Nellestein consequent benoemd als een van de meest onderscheidende kwaliteiten van de wijk. Regelmatig werd ook benoemd dat dit, op deze schaal, uniek is voor Amsterdam. De wijk werd omschreven als een grootschalig woonerf, waarbij dezelfde vraagstukken spelen als in kleinere woonerven uit de jaren '70, maar dan uitvergroot. Deze schaal maakt Nellestein uniek, maar brengt ook complexere beheervraagstukken met zich mee.

De waardering voor het autovrije maaiveld sluit aan bij de resultaten van de WijkWijzer, waarin dit regelmatig werd benoemd als belangrijke kernkwaliteit. In de focusgroepen werd het autoluwe maaiveld expliciet benoemd als een ontwerpprincipe dat bijdraagt aan rust, stilte en een hoge verblijfskwaliteit. De vernieuwde betegeling van de wandelpaden is bij de focusgroepen niet ter sprake gekomen, al is door enkele wel benoemd dat het onderhoud van de paden soms achterloopt.

Bewoners benadrukten dat zij Nellestein niet beschouwen als 'autovrij', maar als 'autoluw'. Het beperkte autoverkeer, zoals bestelbusjes en dienstverleners, wordt gezien als een onvermijdbaar onderdeel (Kalt, 2019). Er werd benadrukt dat spanningen niet zozeer voortkomen uit een principiële afwijzing van auto's, maar uit de manier waarop het systeem is georganiseerd en gecommuniceerd. Veel bewoners gaven aan weinig moeite te hebben met incidenteel autoverkeer, maar ook dat onduidelijkheid over routes, regels en ontheffingen leidt tot irritatie en conflicten, zowel onder bewoners als onder bezoekers.

Figuur 2.3: Op de schaal van de paden en wegen werd bewoners gevraagd hun mening te geven over de afweging tussen een autovrije woonomgeving en een complexe verkeerssituatie met ontheffingsverkeer en parkeergarages. Bron: Stadsarchief Amsterdam (links), auteur (rechts).

“Maar het feit dat het autoluw is draagt heel erg bij aan de rust in de wijk en natuurlijk zijn er allerlei kleine probleempjes met diensten en met bedrijven. Maar meestal vinden die ook wel een oplossing, dus ik denk niet dat het kind met het badwater weggegooid moet worden.”

De antwoorden in de WijkWijzer duiden het autoluwe karakter van Nellestein vooral als kernkwaliteit van de buurt, waarbij autoverkeer vooral naar voren kwam als een bedreiging voor de rust en iets waar respondenten grotendeels negatief over waren. De focusgroepen laten een genuanceerder beeld zien. Deelnemers zagen de noodzaak van incidenteel autoverkeer, maar zoeken naar een oplossing om routes en regels duidelijker te maken voor bewoners en bezoekers.

“Ik hou van de stilte, maar we moeten toch een beetje een compromis sluiten? Daar bedoel ik dit mee: dat de gemeente nou een paar borden gaat zetten van 20 [km/uur] ofzo, (...) bijvoorbeeld dat ze drempeltjes maken. (...) En dan zeg ik: Maar ik ben wel blij dat als ik een groot televisiescherm koop, dat ik het niet op Leksmondplein hoeft te gaan ophalen, maar dat het voor mijn deur bezorgd wordt. Dus dan denk ik, moeten maar een compromis sluiten.”

Ten slotte benoemden de bewoners dat bezoekers en bezorgers moeilijk de weg kunnen vinden in de wijk. Dit is geen uniek probleem voor Nellestein, maar komt veelvuldig voor in bloemkoolwijken uit deze periode (Ubink & Van der Steeg, 2011). Enkele bewoners wezen op de borden met plattegronden en bewegwijzering in de buurt, maar andere bewoners gaven aan dat deze inmiddels verouderd zijn of niet zichtbaar zijn voor bezoekers en bezorgers die van buitenaf de wijk in willen rijden. Zodra bezoekers, nieuwe bewoners en bezorgers vaker in de buurt komen, kunnen ze steeds makkelijker de juiste route vinden. Ook benoemen bewoners dat de het woonerf-stratenpatroon van de wijk bijdraagt aan het rustige, besloten karakter van de buurt.

“Je merkt gewoon aan de bezorgers die vaker komen dat ze op een gegeven moment weten hoe ze het moeten doen. Maar ik ben wel eens met de meneer van Coolblue in zijn auto gestapt omdat die bij God niet wist hoe die erin moet komen, want er staat nergens een bewegwijzering.”

“Want die borden zijn van 35, 40 jaar geleden. Ze waren niet meer schoon te maken, want het materiaal verweerde. Maar er komen dus nieuwe borden waarbij op een vergelijkbare manier mensen wegwijs worden. Want de wijk blijft natuurlijk wel een zoekplaatje.”

“En het feit dat het al een stuk stiller is dan een doorgaande weg, dat is de grote kwaliteitssprong die je maakt”

2.3 Woning en woongebouw

In de focusgroepen kwamen het uitzicht, de lichtinval en de grootte van de woning naar voren als kernkwaliteiten. Dit is in lijn met de resultaten van de WijkWijzer, waarin dezelfde kwaliteiten werden genoemd. Bewoners benoemden bovendien dat zij deze kwaliteiten beschouwen als uitzonderlijk binnen de Amsterdamse context. Ook kwam er een nieuw attribuut aan bod: het samenhangende beeld van de façades van de gebouwen. Hier gaat het volgende hoofdstuk (materiaal en details) dieper op in.

Uitzicht en lichtinval

Bij het bespreken van de kwaliteit van het uitzicht vanuit de woning, bleken er uiteenlopende ervaringen van deze kwaliteit onder bewoners. Bewoners met uitzicht op groen of water spraken hierover in uitgesproken positieve termen en verbonden dit niet alleen aan een hoog wooncomfort, maar ook aan natuurervaring. Andere bewoners, op lagere verdiepingen of in minder gunstig gelegen gebouwen, gaven juist aan beperkt uitzicht en daglicht te hebben, wat leidde tot een minder positieve woonbeleving.

De plaatsing van de gebouwen in Nellestein is uitgevoerd zodat alle woningen op het zuiden zijn georiënteerd, maar door de beperkte afstand tussen de gebouwen is de lichtinval volgens bewoners in lagere verdiepingen in de winter gering. Het attribuut van uitzicht en zichtlijnen, dat een prominente rol speelt in de cultuurhistorische verkenning van Nellestein (Monumenten & Archeologie, 2024), kan dus verschillend worden ervaren, afhankelijk van de verdieping waarop men woont en de directe context.

Deelnemers onderscheiden twee bedreigingen van de kwaliteit van het uitzicht. Aan de ene kant kan het overgroeien van het groen in Nellestein het daglicht en uitzicht beperken van woningen, met name op de lagere verdiepingen. Een andere deelnemer gaf aan dat ze bang is dat er groen zal verdwijnen, waardoor de kwaliteit van het uitzicht (op groen) zal afnemen, bijvoorbeeld door woningbouw ten noorden van de wijk aan de Langbroekdreef. Zowel een teveel aan groen als een tekort aan groen kan dus een negatieve invloed op het uitzicht hebben.

Figuur 2.4: Op de schaal van de woning werd bewoners gevraagd hun mening te geven over het uitzicht op het water en het uitzicht vanuit de (eigen) woning. Bron: Inzendingen door respondenten WijkWijzer, zie rapport I (Veenhof & Spoormans, in druk/2026).

Waar in de resultaten van de WijkWijzer het uitzicht bij uitstek als positief werd benoemd, zijn de resultaten in de focusgroep diffuser. Er blijkt een duidelijk verschil te zijn tussen woningen wat betreft uitzicht en daglichttoetreding, zeker voor de woningen op lagere verdiepingen. Ook worden zorgen geuit over de continuïteit van het uitzicht.

"Ik kreeg bezoek uit het hoge noorden van familie en die namen iemand mee en het eerste wat ze zeiden van: zo, is best een ruime woning voor Amsterdam. Die kwaliteit. Bijna nergens in Amsterdam kun je... Nou ja, goed, ik heb het 20 jaar geleden gekocht, maar voor die prijs kon je zoveel vierkante meter met een bepaald comfort kopen. (...) Dat is ook wel weer een kwaliteit, je zet hier wel hele best wel relaxte woningen neer voor een voor een prijs die te betalen is."

"Ik zit op de vierde dus 's zomers heb je echt heel veel vogels. Dat beeld, hè, van die bomen, de herfst. Je hebt uilen echt op bijna handafstand. Je hebt echt waanzinnige vogels. Dat vind ik ongekend voor deze wijk. Ja, en in de winter, als de bladeren vallen, dan hebben wij zicht op de plas. Dus dat is een extra."

"Ik woon op de begane grond. En dan geldt dit verhaal [het uitzicht] voor mij, ik ga het even chargeren, 0%. Vanwege de begroeiing... zeg maar het beleid: Er wordt hier niet gesnoeid. En de architect op het bureau heeft een kardinale fout gemaakt. (...) Als daar een bouwsel staat op 30, 40 meter, dan moet je de laagste zonnestand nemen. En dan moeten niet alleen de kamers op de eerste verdieping zon krijgen, er moet ook in die woonkamer zon komen, op de begane grond. Nou, dat komt bij mij dus absoluut niet. Die flat tegenover mij: Ik heb ruim 2.5 maand geen directe zoninstraling. Omdat dat, ik noem het een waardeloos bureau, het gewoon een verdieping te hoog heeft gemaakt. Ik krijg daar geen zon."

"Ik kijk uit op het zuiden. Ik heb een waanzinnig groot balkon. Ik ben gewoon een prins hier in Nellestein. Ik ben gewoon supertevreden, nog steeds, al die 44 jaar."

"Kunnen we ruilen? Ik probeer al 30 jaar met hem te ruilen."

"Dat gaat niet lukken."

"Ik heb het opgegeven."

Geknikte architectuur

Naast uitzicht, lichtinval en grootte van de woning bleek uit de resultaten van de WijkWijzer dat bewoners ook de specifieke vormgeving van de gebouwen als een onderscheidende kwaliteit in Nellestein beschouwden. De geknikte architectuur, met verspringende gevels, nissen en loggia's, werd herkend als een karakteristiek en beeldbepalend element van het oorspronkelijke ontwerp van de gebouwen en draagt bij aan het samenhangende architectonische ensemble van de wijk.

Tijdens de focusgroepen kwam het attribuut van veelvormigheid van de gebouwen niet alleen in positieve termen naar voren. Deelnemers herkenden dit wel als specifiek voor de architectuur, maar zagen het ook als een technische bedreiging voor het wooncomfort. Door de vele hoeken, nissen en koudebruggen is het complex om de woning te isoleren, en zijn er problemen met tocht en lekkage. Hierdoor ontstaat spanning tussen het behoud van het architectonische karakter van de gebouwen en de wens om woningen technisch te verbeteren en toekomstbestendig te maken. Een deelnemer benoemde hoe er wel eens is voorgesteld om de problemen met de architectuur op te lossen door een glazen kas over de gebouwen te zetten.

“Maar ja, vanuit mijn tijd in de VVE hebben we in ons blok gekeken naar lekkage en warmte. Als je kijkt naar de architectuur van die schattige hoekjes en dergelijke. Als je het alleen al hebt over loodslabben, dan kom je constructies tegen waarbij je zegt van ‘ja, maar dit vraagt om lekkages, want het moet allemaal zo ingewikkeld gedaan worden’. En ook die mooie grijze randen die je ziet. Ik noem het altijd Tupperware doosjes, alsof ze gestapeld zijn. Dat beton loopt door naar binnen, dus ook energetisch... Het klopt in het tijdsperk. Waarschijnlijk werd het toen altijd zo gedaan. Daar liggen wel wat problemen. Achteraf, nu, met de energieprijzen die we nu hebben, zou je dit niet meer zo doen. Er liggen daar gewoon lastige dingen.”

“We hebben ook wel eens voorgesteld van: kunnen we niet een grote glazen kas over het gebouw zetten? Er zijn mensen die dat met enkele huizen doen. Of dat niet een makkelijkere, goedkopere manier is dan wat we nu aan het doen zijn. Maar ja, dat is ook weer architectonisch niet zo mooi, hè?”

Isolatie en onderhoud

Een terugkerend thema in beide focusgroepen was de technische kwaliteit van de woningen, met name op het gebied van isolatie en lekkage. Bewoners geven aan dat er problemen zijn met warmteverlies, tocht en vocht. Deze zijn deels te verbeteren via renovatie, maar hangen volgens deelnemers ook structureel samen met de architectuur. Ook verschilt de staat van onderhoud van gebouw tot gebouw. Dit leidt tot gemengde ervaringen: sommige deelnemers zijn positief over lopende of geplande renovaties, anderen uiten twijfels over de effectiviteit en gelijkwaardigheid van deze ingrepen.

*“Ja, ik nog even. Ik woon op de zesde. Ik heb ook een mooi uitzicht.
Maar ik wil wel even zeggen dat ze bij ons toch in de flat bezig zijn al die
verschrikkelijke aluminium ramen eruit te halen. Want ik krijg het niet warm.
Warmer dan 19 graden wordt het echt niet. Valt dat nog mee.”*

*“Ik heb ze sinds kort, de nieuwe kozijnen. Fantastisch. Het is heel mooi en het
is lekker warm.”*

“Maar dat zouden ze overal moeten doen.”

De focusgroepen maakten duidelijk dat verschillen tussen blokken en VvE's hierbij een belangrijke rol spelen. Doordat renovaties gefaseerd en per VvE worden uitgevoerd, ontstaan er uiteenlopende niveaus van wooncomfort binnen de wijk. Deze ongelijkheid leidde in de gesprekken soms tot enige frictie en onzekerheid over de toekomstbestendigheid van de woningen en van de buurt als geheel.

*“Ja, maar ik heb het nu over waar wij even zitten, hè? Dat is mijn beleving.
Wat bij ons gebeurt, is dat er gewoon helemaal niets aan gebeurt. Dat er zelfs
geen materialen meer worden geleverd voor de kozijnen.”*

*“Nu ja, nu gaan ze dit jaar renoveren. Daarom zeg ik, laat die flats nog
bestaan. Maar als ze dit niet zouden doen, zou ik zeggen, wat mij betreft, ze
hadden nooit gebouwd moeten worden. Slopen die handel. Ik ben blij dat ik
die woning heb. Ja. Maar vanuit de dingen die ik zeg, zou ik zeggen, slopen
die handel.”*

De eigendomsstructuur in Nellestein vormt ook een bedreiging voor de architectonische samenhang van de wijk. De overgang van een homogeen eigendomsmodel, met één verhuurder, naar een versnipperde structuur met meerdere VvE's is door verschillende deelnemers benoemd als een keerpunt in de ontwikkeling van Nellestein. Deze versnippering wordt gezien als een factor die de architectonische en technische samenhang van de woningen onder druk zet. Zo wordt er verwezen naar verschillen in balkons, kozijnen, kleurstellingen en afwerkingsdetails, die volgens hen afbreuk doen aan de oorspronkelijke eenheid van het ontwerp.

Een versnipperde eigendomsstructuur is als probleem niet uniek voor Nellestein, maar komt vaker voor in wijken uit de jaren '70 en '80. Tijdens de ontwikkeling van de bloemkoolwijken werd het particuliere woningbezit bevorderd door financiële premies op koopwoningen, en in sommige wijken is een deel van de huurvoorraad in de loop der jaren verkocht (Ubink en Van der Steeg, 2011). Hierdoor worden onderhoud en renovatie bemoeilijkt, deels door wisselende financieringsmogelijkheden bij huiseigenaren, en ontstaan er contrasten tussen corporatiebezit en particulier eigendom.

De gefragmenteerde eigendomsstructuur bemoeilijkt de bestuurbaarheid van de renovaties in Nellestein, zoals ook benoemd door Kalt (2019). Al is deze problematiek niet uniek voor Nellestein, de schaal van de buurt maakt ook de effecten hiervan grootschaliger.

Dit is een bedreiging voor groot onderhoud, maar ook voor de architectonische ensemblewaarde. Toch blijkt het in sommige gevallen ook wél te lukken om de eenheid te waarborgen, zoals beschreven door een deelnemer met betrekking tot de vernieuwing van de dakbedekking.

“In de renovatie die gaande is, is er ook heel erg gekeken naar die bovenste dakranden. Die leien. En ook met name de kleurkeuze, die wordt van blok tot blok overgenomen. Van: nou, de vorige blokken hebben we dat gedaan. We houden dat aan. Natuurlijk is er een kleurverschil met de oude blokken waar het nog niet gedaan is en ook één blok in Leerdamhof die al eerder is gedaan, daar zit een beetje kleurverschil. Maar daar wordt wel op gelet van, hé, we willen wel de eenheid, de grote kleuren willen we wel hetzelfde houden. De projecten worden gedaan door een aantal bedrijven en die komen ook op de VvE vergaderingen. Een aantal opties worden er neergelegd en dan hebben mensen zoiets van, nou, op zich maakt mij die kleur niet zoveel uit, maar de meeste mensen zeggen wel van, ja, laten we het allemaal een beetje op elkaar afgestemd hebben.”

De resultaten van de WijkWijzer reflecteren grotendeels de uitkomsten van de focusgroepen. Een belangrijke nuancerings voor een kernkwaliteit is gevonden bij het bespreken van het attribuut uitzicht en zichtlijnen. Door verder te vragen bleken er onder de deelnemers grote verschillen te zijn in de kwaliteit van het uitzicht en de lichtinval. Ook bieden de focusgroepen meer inzicht in de onderlinge verhouding tussen bewoners uit verschillende gebouwen of tussen huurders en huiseigenaren, die verband houdt met de (on)tevredenheid over het wooncomfort.

2.4 Materiaal en details

In de focusgroepen werden materialen en architectonische details besproken in de context van eventuele monumentale bescherming. Specifieke objecten kwamen in de WijkWijzer minder expliciet naar voren, maar kregen in de focusgroepen juist veel aandacht, zoals de drooglopen, nutstuinen en het carillon. Ook kwam er een nieuw attribuut aan bod: de vier verschillende kleuren van de detaillering die verbonden zijn aan de vier hoven van de wijk. Rood voor Leerdamhof, geel voor Leusdenhof, groen voor Liendenhof en blauw voor Leksmundhof. Deze kleurstelling kwam terug in de arcades en voordeuren, maar is door verschillende renovaties deels verdwenen. Een deelnemer vertelde dat de rode kleur bij de deuren van Leerdamhof inmiddels is hersteld.

De drooglopen werden in beide focusgroepen benoemd als een van de meest karakteristieke en gewaardeerde elementen van Nellestein. Zij vormen een iconisch beeld van de buurt, mits zij goed worden onderhouden en voldoende licht en overzicht bieden. Naast de architectonische details kwamen ook de nutstuinen aan bod als element dat de bewoners willen beschermen. Deze tuinen werden door deelnemers beschreven als functionele en sociale plekken die goed worden onderhouden en bijdragen aan de sfeer in de buurt.

Veel materialen die in de resultaten van de WijkWijzer naar voren kwamen, zoals baksteen, aluminium en hout, kwamen in de focusgroep weinig aan bod. In plaats daarvan werden de drooglopen en nutstuinen veelvuldig benoemd als de iconen van Nellestein, die volgens de meeste deelnemers op de 'monumentenlijst' zouden mogen staan. De geknikte architectuur met nissen en loggia's werd vooral besproken in de context van de problemen die deze veelvormigheid opleverde voor de isolatie en waterdichtheid van de woningen.

Figuur 2.4: Op de schaal van de woning werd bewoners gevraagd hun mening te geven over het uitzicht op het water en het uitzicht vanuit de (eigen) woning. Bron: Inzendingen door respondenten WijkWijzer, zie rapport I (Veenhof & Spoormans, in druk/2026).

“Ik woon hier vanaf het begin, dus 47 jaar, en ik vind het nog steeds een van de mooiste wijken van Amsterdam. En mooie architectuur van Henk Bakker. Maar al vanaf de jaren '80 is de architectonische eenheid doorbroken en ik zal een paar punten noemen: De entrees van sommige blokken zijn veranderd en de spekbanden tussen de etages, die zijn oorspronkelijk grijs en soms wit. De balustrades die oorspronkelijk baksteen waren, die zijn in sommige blokken nu van bruin glas. En er zijn in de jaren '80 plotseling in een nacht overal grote witte lichtbakken aangebracht, die continu brandden en pas na protest van bewoners uitgezet zijn, maar ze hangen er nog steeds.”

“Wat ik heel jammer vind, als je kijkt naar de oorspronkelijke plattegrond van de wijk, er is heel bewust gekozen voor vier primaire kleuren: Leerdamhof rood, Leusdenhof geel, Liendenhof groen en Leksmondhof blauw. Omdat het eigenaarschap van de blokken nu over alle VvE's verdeeld is... bijvoorbeeld op Leusdenhof is één van de drooglopen, voor zover die geschilderd is, door een toenmalige voorzitter van de VvE in allerlei kakelbonte kleuren geschilderd.

Ik vind dat één van die kenmerken, als je die primaire kleur per blok laat terugkomen. Dus in Leerdamhof zouden dat rode voordeuren zijn. Dat is niet meer het geval. En ik zeg niet van, het moet allemaal per se zo strak, maar nu is het zo: Elke VvE heeft de ruimte om die droogloop naar believen aan te kleden met nog meer kleur of niet. Maar het zou beter zijn als er één kleurenplan is wat je voor de hele wijk doet, waar je nog die verschillen terug ziet komen.”

“Ook de deuren bij Leerdamhof, die tegen Langbroekdreef liggen, die hebben verplicht allemaal, en terecht, weer de rode deuren teruggekregen. Dus je hebt rood, je hebt blauw, geel, groen. Dus dan komen ook die blauwe deuren weer terug die naar het balkon gaan.”

“Ik heb nog een ander voor die monumentale status. Ik vind de tuinen, en dan die strakke gebouwen, maar ook die groentetuinen, vind ik gewoon prachtig. Die zou ik, vooral ook die combinatie, monumentale status geven, want dat zijn ontmoetingsplekken.”

“De nutstuinen. Want ik zie daar toch dag dagelijks, of het nou wel of niet mooi weer is, toch altijd wel is er wel iemand in de tuin bezig.”

“Ik kijk er heerlijk op uit, dus ik kan het altijd zien. Zit ik in m'n stoel, en dan zijn zij hard aan het werk.”

3. Reflectie en overkoepelende observaties

3.1 Organisatie

Tijdens de focusgroepen viel op dat bijna alle deelnemers aangaven dat er tekortkomingen waren met betrekking tot het voorzieningenniveau in de buurt en het onderhoud aan de woningen en openbare ruimte. Voor het verbeteren van het onderhoud in de openbare ruimte werd de verantwoordelijkheid met name bij de gemeente gelegd. Tegelijkertijd benoemen deelnemers dat ze op de hoogte zijn van het verlagen van het onderhoudsniveau van de openbare ruimte in de gehele gemeente naar 'sober' vanwege budgettaire beperkingen (Gemeente Amsterdam, 2023).

Het kostbare beheer van het versnipperde groen is niet alleen een probleem in Nellestein, maar is een bredere uitdaging in woonwijken uit deze bouwperiode in het algemeen (Provoost & Vaessen, 2024; Quaedflieg & Mooij, 2013; Ubink & Van der Steeg, 2011). Zo beschrijven Ubink & Van der Steeg (2011) dat de 'wildere', natuurlijke groeninrichting uit de jaren '70 vaak werd ontworpen vanuit het idee dat kleinere gebieden ook door bewoners zouden worden onderhouden. Door de kleinschalige opzet en de situering midden in de woonomgeving vereist dit groen relatief arbeidsintensief en kostbaar beheer. Deze gebieden staan nu onder druk, doordat er op veel plekken onder bewoners weinig motivatie voor is, en de gemeente verantwoordelijk wordt gehouden voor het vaak complexe en relatief dure groenonderhoud. Ook Quaedflieg & Mooij (2013) beschrijven grote verschillen in de staat van onderhoud van het groen in deze wijken, en schrijven dit met name toe aan het beheer. Zij zien succesvol onderhoud met name in wijken met een passende beheersorganisatie, waarbij VvE's en bewoners medeverantwoordelijk zijn voor het onderhoud.

"De gemeente gaat zelf ook soms in de fout, hè? Want die luisteren niet naar de mensen, met het groot onderhoud dat nu gepleegd is. Er wordt gewoon niet geluisterd en dat vind ik wel heel erg."

Deelnemers geven aan dat ze moeilijk in contact komen met de gemeente over deze kwesties. Uit het voorgaande lijkt dit niet zozeer voort te komen uit een gebrek aan bereidheid om te luisteren, maar uit de beperkte beleidsruimte en budgettaire kaders waarbinnen de gemeente opereert. Het onderhoud van de openbare ruimte, op een niveau waarbij de erfgoedkwaliteit van de omgeving volgens bewoners wordt gewaarborgd, komt in dat geval neer op kleinere organisatieschalen, zoals bewonersverenigingen, woningcorporaties en individuele bewoners. Dit laatste is door meerdere deelnemers beschreven in de focusgroepen.

"Maar bij ons tegenover ook, de buurman die breidt steeds verder uit om het gewoon een beetje netter te krijgen."

Op gebouwniveau speelt een vergelijkbare situatie, waar de organisatie van het beheer van de gebouwen versplintert is geraakt over meerdere verhuurdersorganisaties en VvE's. Dit vormt een bedreiging voor de architectonische samenhang van de gebouwen, zoals beschreven in sectie 2.4, doordat beheerders verschillende interventies doen. De complexe verduurzaming van gebouwen uit deze periode wordt daardoor nog ingewikkelder gemaakt. Ook zorgt het voor een ongelijke verdeling in wooncomfort in de buurt, doordat sommige gebouwen al gerenoveerd en geïsoleerd zijn en andere nog niet.

“Een groot probleem is de waardeloze vochtisolatie en warmte-isolatie. Waardeloos. Kijk, ik woon aan de begane grond, houten ramen, dubbel glas. Elke verdieping boven mij heeft aluminium. Waardeloos. Zonder koudebrugonderbreking, enkel glas, wat doe je daarmee?”

Tussen de verschillende organisatieniveaus, maar ook onder bewoners, bestaat onvrede en onduidelijkheid over de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de woningen en de openbare ruimte, op een niveau dat betaalbaar maar ook erfgoedbestendig is. In de focusgroepen is gesproken over bottom-up buurtinitiatieven, zoals een opruimgroep, al geven enkele deelnemers aan dat het draagvlak hiervoor in de dagelijkse praktijk beperkt is. Om de kwaliteit van de openbare ruimte en woningen te behouden, is er behoefte aan meer duidelijkheid en initiatief binnen de organisatiestructuur van Nellestein. In de conclusie en aanbevelingen wordt hier nader op ingegaan.

“Niemand wil meedoen met opruimdag. Ik heb met de cleanup day meegelopen. We waren met z’n drietjes. Verder komt er niemand. Iedereen kan komen hè, niemand komt.”

3.2 Nellestein in de bredere context van Amsterdam

Gedurende de focusgroepen, werden meerdere vergelijkingen gemaakt tussen Nellestein en 'de stad', Amsterdam. In deze vergelijkingen werd vaak geconcludeerd dat de besproken problematiek in Nellestein relatief mild is in vergelijking met de stad. Zo werd benadrukt dat de ervaren onveiligheid gerelativeerd kon worden door deze te vergelijken met de binnenstad, waar het ook of nóg onveiliger zou zijn.

Ook noemde men punten waarin Nellestein uniek is binnen de context van Amsterdam, zoals het autovrije karakter, en de ruime en betaalbare woningen. Ook de nabijheid van de natuur wordt in deze context geplaatst.

"Bijna nergens in Amsterdam kun je voor die prijs zoveel vierkante meter met een bepaald comfort kopen."

"Ik vind het helemaal niet onveilig. En overal in Amsterdam is het onveilig."

"En dan woon je aan de rand van Amsterdam, op fietsafstand van het centrum."

De deelnemers van de focusgroepen zagen Nellestein als Amsterdamse buurt en onderdeel van de stad, maar tegelijkertijd ook als een wijk die zich in positieve zin onderscheidt.

"Maar al met al, Nellestein blijft gewoon, ten opzichte van de rest van Amsterdam op vergelijkende wijze, een ongelooflijke, unieke plek om te wonen. Met veel meer voordelen dan nadelen."

3.3 Nellestein als voorloper in 2030

Verskillende deelnemers benoemden dat de kwaliteiten van Nellestein niet alleen uniek zijn in de Amsterdamse context, maar dat de wijk zijn tijd ver vooruit is met bepaalde kwaliteiten, zoals het autovrije maaiveld, het wonen in het groen en de relatief grote woningen.

“Dat wilde ik ook even onderstrepen. Het feit dat het maaiveld officieel autovrij is, komt door het feit dat ze de garages buiten de wijk gezet hebben en dat is voor Amsterdam natuurlijk een unieke situatie. En dat vind ik een van de hoogste kwaliteiten van Nellestein. Dat er een ontkoppelingen geweest is van het verkeer op lokaal vlak door het feit dat die auto's uit het zicht zijn. In ieder geval niet meer de dominante factor zijn. Eigenlijk van het begin af aan, zolang de auto's bestaan, is dat een strijdpunt geweest en op dit moment zijn ze bezig in Amsterdam om dominantie van de auto terug te brengen. En wat dat betreft ligt Nellestein 40 jaar voor op deze ontwikkeling.”

Tegelijkertijd zijn er kenmerken uit de jaren '70 en '80 die onder druk staan in het Nellestein van 2026. Hierbij gaat het met name om de beperkte budgetten voor het onderhouden van het uitgebreide groen (zoals hierboven beschreven), maar ook om draagvlak voor (sociale) voorzieningen, zoals een buurtwinkel en een buurthuis. De hogere doorloop van bewoners en de overgang van één beheerder naar gespikkeld bezit zorgen ook voor meer complexiteit in beheer. Op deze vlakken zal Nellestein zich moeten aanpassen aan de moderne tijd, een punt dat door meerdere deelnemers is benoemd in focusgroepen.

“We lopen jaren achter met onderhoud, dat ziet een blind paard bij wijze van spreken, dus ik ook, als je uit een groene omgeving vandaan komt, waar je 35 jaar gewoond hebt. Maar als het gaat over combinatie van functies in een wijk in een veranderende maatschappij... Want dit is niet meer Nellestein van 1970 of 1980, dit is Nellestein van 2025. En, we kunnen het leuk vinden of niet leuk vinden, maar dat betekent dat de wijk ingericht moet worden naar de eisen van 2025.”

“Die winkel is weggegaan omdat er te weinig mensen kwamen, dus dat kan je wel roepen om voorzieningen, maar in de tijd dat dat er was gingen er nog mensen. De bezorgservice is erbij gekomen.”

“Er komt een buurtkamer en dat zou best versneld kunnen worden, want ik begreep dat we daar jaren mee bezig zijn geweest. En met alle respect voor uw verhaal over het oude, informele buurthuis, maar dat kan in deze tijd echt niet meer. Dus dan kun je daar wel naar terug verlangen, maar ja.”

Enkele deelnemers benoemden expliciet de mogelijkheid om sommige kwaliteiten van Nellestein te borgen via een status van beschermd stadsgezicht. Een beschermde status zou vooral gericht zijn op het borgen van ruimtelijke en architectonische kenmerken, maar biedt geen antwoord op vraagstukken rond sociale cohesie, dagelijks beheer of draagvlak. Voor het Nellestein van 2030 is een toekomstgerichte visie nodig die recht doet aan alle oorspronkelijke kwaliteiten van de wijk in de hedendaagse sociale en economische context. In de conclusie en aanbevelingen wordt hier nader op ingegaan.

“De gemeente die wil graag veel huizen bouwen overal waar ruimte is, wil ze wat tussen stoppen. En als we de ruimtelijke opzet als monumentale status erkend kunnen krijgen, dan hou je dat tegen.”

4. Conclusie

Het bewonersperspectief is onmisbaar bij het ontwerpen, renoveren en onderhouden van woningen en woonomgevingen, zo was Dr. Hugo Priemus al van mening in zijn publicatie *Bouwen & Wonen* uit 1970. Priemus beschreef een spanningsveld tussen de bewoners en de deskundige. Aan de ene kant kan het niet zijn dat de wensen van bewoners direct worden overgenomen, omdat (in de woorden van Priemus) men dan wel kan voorspellen wat daarvan terechtkomt: “De ondervraagden zijn huisvaders en huismoeders die matig tot slecht wonen en graag een beetje beter en ruimer zouden zijn gehuisvest. Zij zijn bescheiden. Ze willen vast niet in zo’n beroerde flat die behalve krap ook nog gehorig is, want zij hebben nog niet kennis gemaakt met de potentiële hoogbouw van de toekomst” (p. 12). In andere woorden, bewoners zijn zich soms niet bewust van alle mogelijkheden, maar ook van beperkingen, van aanpassingen aan de woonomgeving: “Zijn wensen worden te zeer beperkt door wat hij kent.” (p.12). Bewoners kunnen zelfs aan ondermaatse woonomstandigheden gewend raken, waardoor zij zich kunnen verzetten tegen nodige renovaties. Toch stelde Priemus dat niemand de woonsituatie beter kan beoordelen dan de bewoners zelf, en dat het andere uiterste van het spanningsveld, waarbij slechts deskundigen het “totalitair” voor het zeggen hebben, ook geen wenselijk scenario is. Simpel gezegd: niemand weet beter hoe het is om ergens te wonen dan de bewoners. De stem van de bewoner is “van het allergrootste belang. We zullen zijn stem moeten kennen, en we zullen een discussie niet uit de weg mogen gaan.” (p. 12).

Tegenwoordig, 56 jaar later, zijn de bevindingen van Priemus misschien wat minder vernieuwend, maar zeker niet minder belangrijk bij de zorg voor onze woonomgevingen. Nog steeds wordt een balans gezocht in het door hem beschreven spanningsveld. Dit geldt in het bijzonder voor de wijken uit de jaren '70 en '80 waar de stedenbouwkundigen uit de tijd van Priemus toentertijd de grondslag voor legden; wijken gebouwd met veel idealen, maar die tegenwoordig aan vernieuwing toe zijn (Provoost, 2022). In dit rapport hebben we geprobeerd de belangrijkste wensen en ervaringen van bewoners van Nellestein op papier te zetten.

4.1 Iconen van Nellestein

De focusgroepen bevestigen in grote lijnen de erfgoedattributen die eerder via de WijkWijzer zijn geïdentificeerd, gepubliceerd in rapport I (Veenhof & Spoormans, 2026). Waar de WijkWijzer een overzicht bood op de perspectieven van de respondenten, bieden de focusgroepen verdere diepgang, context en verschillende perspectieven van de deelnemers op deze kwaliteiten. Daarnaast zijn ook nieuwe erfgoedattributen besproken die nog niet naar voren waren gekomen in het eerdere onderzoek en zijn toekomstige ontwikkelingen en mogelijke oplossingen ter sprake gekomen. In dit hoofdstuk vatten we deze erfgoedattributen, of ‘iconen’, samen in drie categorieën. Naar aanleiding van deze iconen en hun bedreigingen zullen enkele aanbevelingen worden gedaan aan de gemeente en andere stakeholders binnen Nellestein. Een overzicht van de iconen van de focusgroepen is weergegeven in Tabel 4.1, waar ze worden vergeleken met de iconen van het WijkWijzer-onderzoek.

Tabel 4.1: Overzicht van iconen van Nellestein voortgekomen uit het WijkWijzer onderzoek (kolommen) en de resultaten van de focusgroepen (rijen).

<i>Wijkwijzer</i> <i>Focusgroepen</i>	Natuurbeleving	Uniek samenspel van CIAM en Forum	Weids uitzicht	Combinatie van materialen
Vooraanstaande iconen	Groene woonomgeving			
		Uitzicht op het water		
		Beschutte drooglopen		Beschutte drooglopen
Onderbelichte iconen	Bijzondere vogel- en diersoorten	Autovrij maaiveld	Uitzicht op groen	
	Ruime stedelijke opzet			
	Nutstuinen			
Bedreigde iconen		Sociale voorzieningen voor ontmoeting		Kenmerkende kleur per hof
				Architectonische samenhang

Vooraanstaande iconen

De groene woonomgeving van de buurt, de drooglopen en het uitzicht vanuit de gebouwen op het water worden door bewoners consequent benoemd als kernkwaliteiten van Nellestein. Deze iconen dragen bij aan een hoge woonkwaliteit, herkenbaarheid van de buurt, en maken Nellestein een uitzonderlijke buurt in de Amsterdamse context. Dit zijn ook de erfgoedkwaliteiten die prominent naar voren komen in de cultuurhistorische verkenningen van de gemeente Amsterdam (Monumenten & Archeologie, 2018; 2024). Tegelijkertijd maken de focusgroepen duidelijk dat de beleving van deze iconen niet voor alle bewoners gelijk is en dat onderhoud noodzakelijk is voor het behoud van deze attributen. Zo is de kwaliteit van uitzicht en zichtlijnen sterk verschillend per woning, en zijn bewoners kritisch over de staat van onderhoud van het groen en de drooglopen.

Onderbelichte iconen

Naast de bekende kernkwaliteiten benoemden deelnemers ook nieuwe erfgoedattributen, die niet of slechts in beperkte mate naar voren kwamen bij de WijkWijzer, zoals de nutstuinen, de stedenbouwkundige opzet, het autovrije maaiveld en de aanwezigheid van bijzondere diersoorten. Met name de nutstuinen en de stedenbouwkundige opzet, met veel openbare ruimte tussen de gebouwen voor groen en andere functies, werden expliciet door deelnemers voorgedragen als attributen die bescherming verdienen via beschermd stadsgezicht of monumentale status. Juist de inclusie van deze onderbelichte iconen biedt kansen om het erfgoedverhaal van de wijk te verbreden tot het complete plaatje van de wijk, waarbij dit ook verbonden kan worden aan actuele stedenbouwkundige opgaven, zoals vergroening, biodiversiteit, het terugdringen van autoverkeer en collectief beheer.

Bedreigde iconen

Ook benoemden de focusgroepen enkele erfgoedattributen die actief bedreigd worden of al (deels) verdwenen zijn. Hierbij gaat het om twee attributen op materiaalniveau: de oorspronkelijke kleurstelling van de details op de gebouwen (rood voor Leerdamhof, geel voor Leusdenhof, groen voor Liendenhof en blauw voor Leksmondhof) en de onderbroken samenhang van de façades, die beide door interventies zijn doorbroken of verdwenen.

Die attributen die via de focusgroepen aan het licht zijn gekomen kunnen worden onderverdeeld in de overkoepelende buurticonen van het eerdere onderzoek met de WijkWijzer (een samenspel van CIAM en Forum, natuurbeleving, uitzicht en de combinatie van materialen). Een parkachtige groene omgeving, weids uitzicht vanuit de woning, beschutte drooglopen, nutstuinen, een autovrij maaiveld en een ruime stedenbouwkundige indeling behoren allemaal tot de kenmerken van de CIAM- of Forumbeweging (Somer, 2020; Hooimeijer, 2021; Oosterhof, 2018; Abrahamse, 2019; Ubink & Van der Steeg, 2011). De aanwezigheid van bijzondere vogelsoorten is onderdeel van de gehele natuurbeleving in Nellestein. De bedreigde attributen van de kleurstelling van de wijk en het samenhangende beeld van de façades zijn onderdeel van de diversiteit aan materialen die is gebruikt bij Nellestein.

4.2 Aanbevelingen

In het licht van eventuele bescherming van Nellestein kunnen enkele aanbevelingen worden gedaan voor het waarborgen van de erfgoedwaarde van de openbare ruimte en de gebouwen. Zoals besproken in dit rapport geven bewoners aan dat deze bedreigd worden door vraag om verdichting, het veranderde onderhoudsniveau en de versnipperde eigendomsstructuur.

Groen in de openbare ruimte

Voor de openbare ruimte ligt de nadruk met name op het behoud van de kwaliteit van het oorspronkelijke groenontwerp die kenmerkend is voor Nellestein. De groenstructuren van buurten uit de jaren 70 en diens onderliggende ideeën, zoals het bevorderen van biodiversiteit met inheemse beplanting (Van Hellemond in Provoost & Vaessen, 2024) zijn lange tijd onderbelicht gebleven, maar krijgen nu in toenemende mate aandacht vanuit de erfgoedsector (Provoost & Vaessen, 2024). Bewoners van Nellestein ervaren het huidige onderhoudsniveau als onvoldoende, omdat er te weinig of op de verkeerde manier wordt onderhouden, mede als gevolg van beperkte gemeentelijke budgetten en onduidelijkheid over de verantwoordelijkheid voor het beheer. Dit probleem staat niet op zichzelf, maar komt vaker voor in bloemkoolwijken in Nederland (Provoost & Vaessen, 2024; Ubink & Van Steeg, 2011), waarbij de beheersorganisatie een belangrijke factor is gebleken (Quaedflieg & Mooij, 2013).

Verskillende oplossingen kunnen hiervoor worden aangedragen. Uit de focusgroepen is gebleken dat sommige bewoners individueel verantwoordelijkheid nemen voor het onderhouden van de openbare ruimte, maar dat er geen sprake is van een georganiseerd, collectief beheer. Collectief beheer zou passen bij het gedachtegoed dat vaak ten grondslag lag aan het ontwerp van de uitbundige groene woonomgeving in de jaren '70 en '80 (Ubink & Van der Steeg, 2011), al is het niet zeker of dit voor Nellestein ook het geval was. Uit het goede (collectieve) beheer van de nutstuinen en de individuele acties van bewoners blijken signalen dat collectief beheer van de openbare ruimte (mits goed georganiseerd) een oplossing zou kunnen vormen. Meer steun

vanuit de gemeente voor initiatiefnemers zou hierbij kunnen helpen, maar uit de focusgroepen blijkt dat hier nu weinig sprake van is. Jutten & Lofvers (in Van Gameren & Mooij, 2010) beschrijven succesvol collectief groenbeheer in de Krekenbuurt (Zwolle) en Park Rozendaal (Leusden), doordat bewoners bij aankoop van hun woning verplicht zijn te tekenen voor het bijdragen aan het beheer. Een dergelijke oplossing is ingewikkelder vanuit het huidige versnipperde bezit van Nellestein. Wel zou overwogen kunnen worden om een dergelijk model langzaam op te bouwen, en om opnieuw een sleutelpersoon als aanspreekpunt aan te stellen, zoals een tuinman of huismeester, die een sociaal netwerk voor buurtbeheer zou kunnen initiëren. In de focusgroepen werd aangegeven dat het verdwijnen van de tuinman en huismeester een gemis is. De opmerking dat een huismeester geld kost, maar ook geld bespaart, vanwege het voorkomen van schade en conflicten, is een notie om verder te onderzoeken.

“Een voorziening die hier was, maar die grotendeels is wegbezuinigd. Dat is de huismeester. De huismeester, die kan kleine karweitjes opknappen of de gebreken signaleren en soms conflicten in de kiem smoren.”

(...)

“Nee, maar dat kost geld, hè? Die willen helemaal geen geld uitgeven.”

“Ja, maar dat bespaart ook geld.”

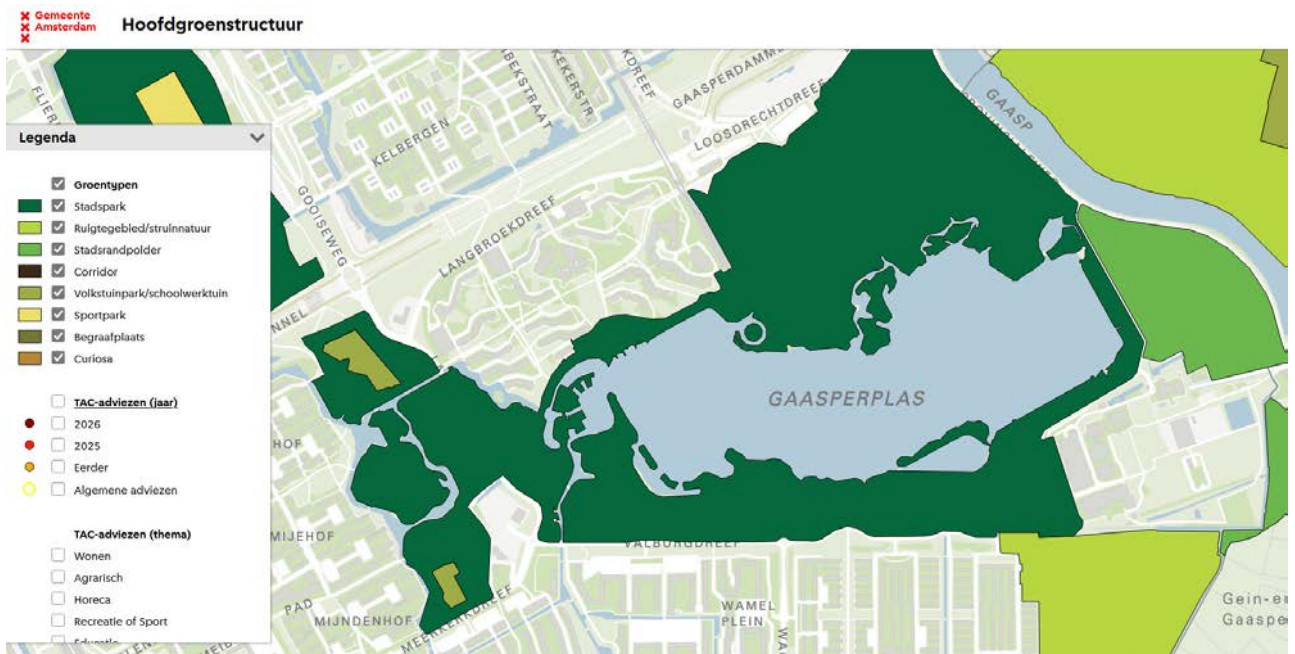
“En er was vroeger ook een tuinman die de tuin erbij hield hier tussen de flats door. Maar goed, alles is natuurlijk wegbezuinigd.”

Een alternatieve of aanvullende mogelijkheid zou zijn om het groen in het woongebied van Nellestein onder te brengen binnen hetzelfde groentype en onderhoudsregime als het aangrenzende Gaasperpark en -plas. Op dit moment vallen het park en de plas namelijk onder het groentype ‘stadspark’, waarbij het onderhoud vanuit de gemeente meer wordt versterkt (Gemeente Amsterdam, 2023, p. 16). Het gebied rondom de woningen in Nellestein valt niet onder deze categorie en bijbehorend onderhoudsniveau (zie figuur 4.1, Gemeente Amsterdam, z.d.; Gemeente Amsterdam, 2023, p. 17). In het eerdere WijkWijzer-onderzoek werd dit door meerdere bewoners aangedragen als een logische oplossing, omdat in hun ogen het bewoonde gedeelte van Nellestein één geheel vormt met het park en de plas. Ook in Provoost & Vaessen (2024), in een publicatie over erfgoedbestendige vergroening van buurten uit de jaren ‘70 en ‘80, wordt gepleit voor het beter contextualiseren van het gemeentelijke ABC-groenbeheerbeleid, dat correspondeert met bepaalde niveaus van verzorging. Door beheercontracten af te sluiten op basis van, enerzijds, ruimtelijke kwaliteiten en locatie-eisen, en anderzijds, specifieke klimaatdoelen en budgetbeperkingen, kunnen de verschillende kwaliteiten meer in balans worden gebracht.

Antwoord uit het WijkWijzer-onderzoek

“Waar recent plannen openbaar werden gemaakt voor de (her)inrichting van het Gaasperpark en -Plas, wordt deze genoemde (bewoners)locatie door de plannenmakers volledig genegeerd en ten onrechte over het hoofd gezien, met veel irritatie en overlast van en voor de omgeving en buurt als gevolg.”

“Voor mij maakt Nellestein onderdeel uit van het totale groengebied binnen Gaasperdam en zouden omgevingsplannen welke zich bezighouden met m.n. het onderhoud van groenvoorzieningen, zoals maar niet beperkt tot G’Plas en G’park, daar op moeten worden aangepast.”

Figuur 4.1: Hoofdgroenstructuur van Amsterdam (ingezoomde screenshot van online kaart). Bron: Gemeente Amsterdam (z.d.), Kaart van de hoofdgroenstructuur van Amsterdam, geraadpleegd op 6-2-2026, via <https://maps.amsterdam.nl/hoofdgroenstructuur/>

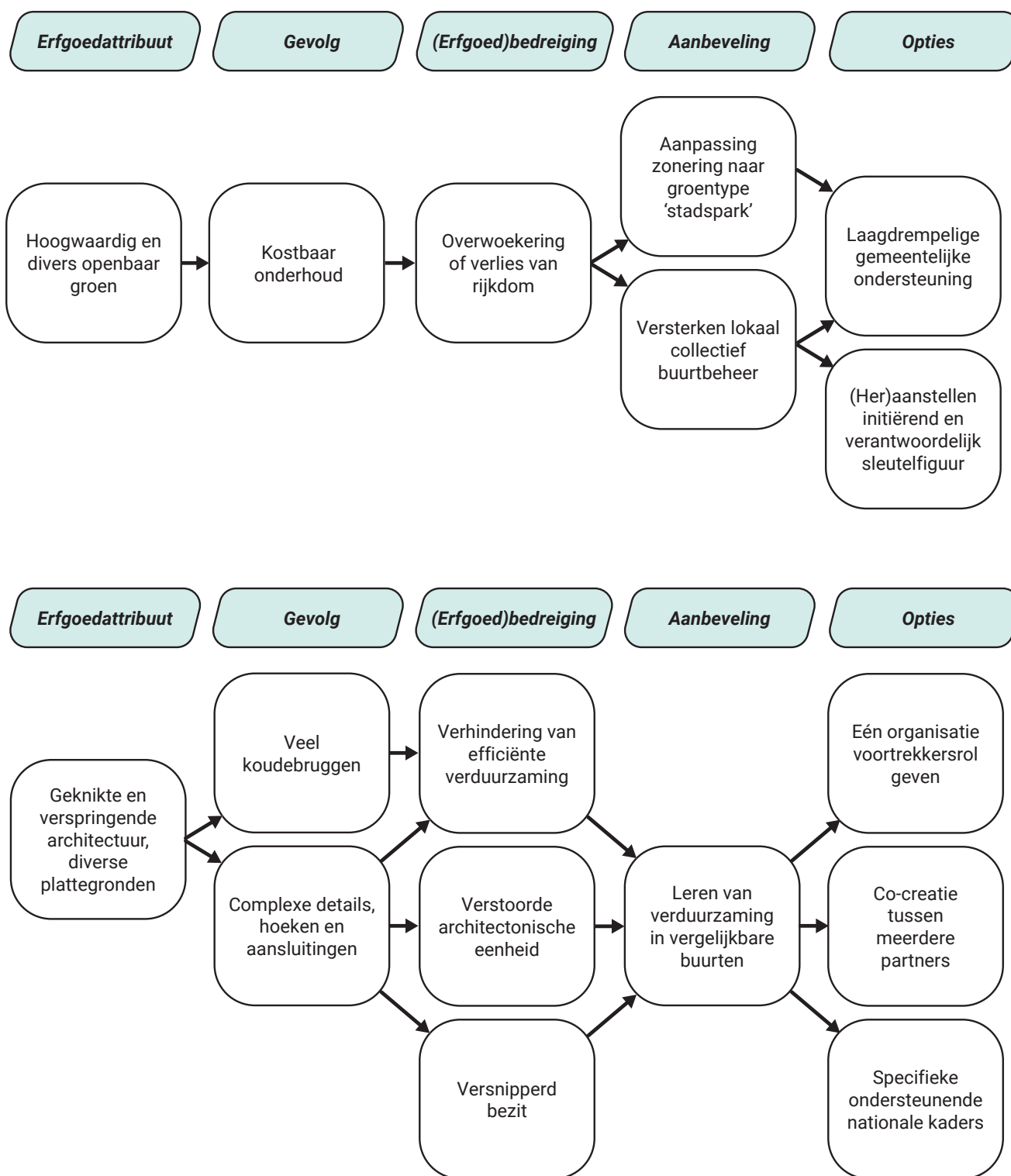
Gebouwen en materialisatie

Voor de gebouwen vormt de versnipperde eigendomsstructuur een bedreiging voor zowel het wooncomfort als de architectonische samenhang van de wijk. Door de verspringende gebouwwormen zijn opgaven rondom verduurzaming en lekkage technisch uitdagend. Interventies worden gefaseerd en per VvE uitgevoerd, wat leidt tot een ongelijkheid in wooncomfort en een onsamenhangend aanzicht. Verschillen in kleurgebruik, balkonafwerking en armaturen werden door bewoners expliciet genoemd als aantasting van de oorspronkelijke eenheid, die juist als erfgoedkwaliteit werd gezien. Ook hierbij gaat het om een bekend probleem van wijken uit deze bouwperiode. De grote voorraad huurwoningen is geleidelijk uitgepand door beleggers en woningcorporaties, waardoor een gespikkelde bezitsstructuur is ontstaan waarin belangen van eigenaar-bewoners, private verhuurders, VVE managers en corporaties kunnen divergeren (Spoormans, 2023; Ubink & Van der Steeg, 2011).

In een dergelijke eigendomsstructuur, is het renoveren of zelfs terugbrengen van eenheid zeer complex en uitdagend. Aanbevolen wordt om gebruik te maken van het voorbeeld van gelijksoortige wijken die Nellestein zijn voorgegaan. Zo beschrijven Rutten et al. (2022) verschillende strategieën in vier wijken, waarbij onderscheid is gemaakt tussen interventies waarbij één stakeholder de leiding had, of co-creatie plaatsvond tussen meerdere partners. Ook werd er onderscheid gemaakt tussen interventies die in één keer zijn uitgevoerd, of juist gefaseerd. Al dragen zij niet één specifieke aanpak aan die deze uitdaging het best kan adresseren, speelt niettemin in alle interventies een 'touwtrekker' organisatie of persoon, die verschillende stakeholders met elkaar in contact brengt, een cruciale rol.

Op nationale schaal speelt vergelijkbare problematiek bij de bredere verduurzamingsopgave. Dat is problematisch, want ongelijke uitkomsten van de energietransitie kan het maatschappelijk draagvlak voor deze transitie ondermijnen, zo stelt TNO in een whitepaper over energiearmoede in Nederland (Straver et al., 2020). De mogelijkheid om te investeren in de verduurzaming van de eigen woning verschilt tussen woningeigenaren en huurders. Ook binnen de groep huurders zijn er verschillen tussen huurders bij een woningcorporatie of een private huurder, en de mate waarin deze verhuurder een voorttrekkersrol op zich neemt in de verduurzaming. Bij gespikkeld bezit, zoals in Nellestein, is het bovendien zo dat er verschillende subsidies en wetgeving bestaan voor woningeigenaren, corporatiehuurders, en huurders in de private sector, die allen bezit delen in hetzelfde complex. Volgens TNO is een van de tekortkomingen van het huidige energiebeleid het ontbreken van ondersteuning en specifieke programma's vanuit nationaal niveau, om de gemeenten en andere lokale organisaties (zoals VvE's en woningcorporaties) te ondersteunen in de voorttrekkersrol die zij op zich hebben genomen. Het ontbreken van een nationaal kader zorgt ervoor dat kleinere organisaties steeds het wiel opnieuw uitvinden, en dat de verduurzaming niet de juiste prioritering krijgt (de minst energiezuinige woningen met de meest kwetsbare bewoners eerst) (Straver et al., 2020).

Figuur 4.2 toont een schematische weergave van de manier waarop de aanbevelingen voor Nellestein voortvloeien uit de verschillende erfgoedattributen en -bedreigingen. Belangrijk is om zowel de technische als de esthetische aspecten mee te nemen in interventies en erfgoedbeleid. Aan de ene kant omdat wooncomfort ook deel uitmaakt van erfgoedattributen die van belang zijn voor de waardering van bewoners ("U heeft het over woongenot [als erfgoedattribuut]. Het woongenot wordt wel aangetast door de zeer slechte kwaliteit van de woningen."), en aan de andere kant omdat versnipperde en ad-hoc interventies hebben geleid tot een verstoorde samenhang van het aanzicht van de gebouwen en ensemblewaarde ("Een mooie architectuur van Henk Bakker maar al vanaf de jaren '80 is die architectonische eenheid doorbroken.").

Figuur 4.2: Schematisch stappenplan van twee erfgoedkenmerken in Nellestein, de erfgoedbedreigingen, en verschillende aanbevelingen. Bron: Auteur.

Literatuur

Abrahamse, J. E. (2019). Opkomst en ontwikkeling van de bloemkoolwijk. Het ontwerp van woonwijken in Nederland en de zoektocht naar identiteit. Amersfoort: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Gemeente Amsterdam (z.d.). Kaart van de hoofdgroenstructuur van Amsterdam [Online kaart]. Geraadpleegd op 6-2-2026, via <https://maps.amsterdam.nl/hoofdgroenstructuur/>

Gemeente Amsterdam (2023). Integraal beheerplan openbare ruimte 2023–2026. https://openresearch.amsterdam/image/2023/8/30/integraal_beheerplan_openbare_ruimte_2023_2026.pdf

Haslinghuis, E. J., & Janse, H. (2005). Bouwkundige termen: verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie (5e, geheel opnieuw bew. en verm. dr). Primavera Pers.

Hooimeijer, F. L. (2021). Rotterdam: A dynamic polder city in the Randstad. In W. Zonneveld, & V. Nadin (Eds.), The Randstad: A polycentric metropolis (pp. 81-99). (Series 'Regions and Cities'). Routledge – Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9780203383346-6>Howard, P. (2003). Heritage: management, interpretation, identity. A&C Black.

Kalt, N. (2019). Nellestein: Bijzondere wijk in Amsterdam Zuidoost. Groen en autoluw. [uitgave ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de wijk].

Klasen, I. (2022). Improving the Process of Public Participation in Urban Densification Projects in Eindhoven Recommendations, Guidelines and Game Method Eindhoven University of Technology.

Monumenten & Archeologie (2018). Cultuurhistorische verkenning Gaasperdam (C 17-054). Gemeente Amsterdam. https://www.bvnellestein.nl/wp/wp-content/uploads/2019/03/CultHistVerk-Gaasperdam_december-2018.pdf

Monumenten & Archeologie (2024). Cultuurhistorische verkenning openbare ruimte Nellestein (C 23-114). Gemeente Amsterdam.

Oosterhof, H. (2018). 'Want de grond behoort ons allen toe': Leven en werk van stedenbouwkundig architecte Lotte Stam-Beese. Uitgeverij Vantilt.

Priemus, H. (1970). Bouwen & Wonen: inleiding in de woningbouw en de volkshuisvesting. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij.

Provoost, M. (2022). Een onvoltooid project. Over de toekomst van onze Groeikernen. Nai010.

Provoost, M. & Vaessen, O. (2024). Een onvoltooid project. Over stadsgroen uit de jaren 70. Nai010.

Quaedflieg, J., & Mooij, H. (2013). Bloemkoolwijken: Een uitgekookt concept.

Rutten, M., Berkel, F. V., Oostra, M., & Savanović, P. (2022). Approaches for energy renovation of mixed property in the Netherlands. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 1085, No. 1, p. 012050). IOP Publishing.

Somer, K. (2020). Groei, verandering, differentiatie. Architectuur in Nederland 1965–1990 [rapport]. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. <https://www.cultureelerfgoed.nl/documenten/2020/01/01/architectuur-in-nederland-1965-1990>

- Spoormans, L. (2023). The Netherlands: Amsterdam, Rotterdam, Almere: Mass Housing in Disguise. In I. Lima Rodrigues, D. Shach-Pinsly, K. Tsiambaos, & V. P. Korobar (Eds.), *European Middle-Class Mass Housing: Past and Present of the Modern Community: Working Group 1 MCMH Atlas* (pp. 596–615).
- Straver, K., Mulder, P., Middlemiss, L., Hesselman, M., Feenstra, M., & Tirado Herrero, S. (2020). *Energiearmoede en de Energietransitie: Energiearmoede beter meten, monitoren en bestrijden [whitepaper]*. TNO.
- Ubink, M., & van der Steeg, T. (2011). *Bloemkoolwijken: Analyse en perspectief*, SUN
- Van Assema, P., Mesters, I., & Kok, G. (1992). Het focusgroep-interview: een stappenplan. The focus group interview: stepwise guidelines) TSG (Dutch Journal of Health Sciences), 7, 431-7.
- Van Gameren, D. & Mooij, H. (2010). The Heritage of the Woonerf. DASH | Delft Architectural Studies on Housing, (03), 18-29.
- Veenhof, R. & Spoormans, L. (2026). *WijkWijzer – Participatief onderzoek naar erfgoedattributen in Nellestein (Rapportage deel I)* TU Delft, Faculteit Bouwkunde.

Bijlagen

Bijlage 1: Presentatiemateriaal focusgroepen

Heritage & Architecture,
TU Delft

Lidwine Spoormans
Rienje Veenhof

wijk
wijzer

Focusgroep: De erfgoedwaarde van Nellestein

1 Wat is Erfgoed?

Wat is erfgoed?

- Wat maakt Nellestein Nellestein?
- Wat mag nooit veranderen?
- Wat moet behouden blijven?

2

Resultaten van de WijkWijzer

2

Resultaten van de WijkWijzer

Buurticonen

Weids uitzicht

Gecombineerde
modernistische en
postmodernistische
stijlen

Natuurbeleving

Bijzondere combinatie
van materialen

Jullie mening over het erfgoed van Nellestein

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

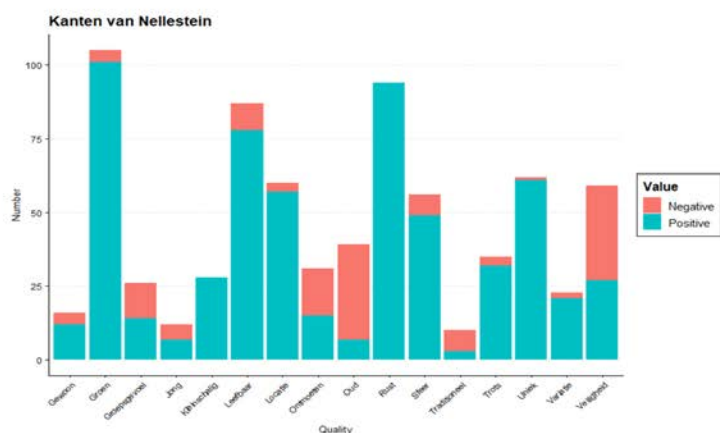
De buurt

A: Wonen in een park

- Groen, leefbaarheid en rust
- Autovrije wijk
- Laag voorzieningenniveau

B: Gebrek aan voorzieningen

- Buurtkamer
- Winkel
- Horeca

“De wijk is ontzettend groen, het feit dat het autovrij is zorgt voor een duidelijk park-gevoel.”

“Het is jammer dat de buurtsuper sinds 2000 niet meer functioneert en dat de (eerste) patatkraam weg moest rond 2005. Een klein winkeltje met snackbar zou fijn zijn”

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

A: Wonen in een park

B: Gebrek aan voorzieningen

Mag rust en groen worden ingeruild voor voorzieningen?
Wat moet behouden blijven?

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

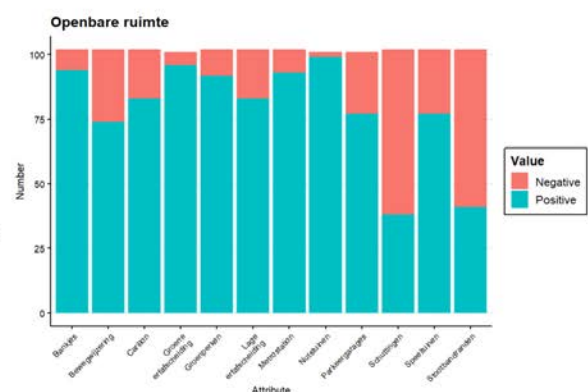
De openbare ruimte

A: Beschutte woonomgeving

- Beschutting door bomen en heesters
- Menselijke schaal van de openbare ruimte
- Leesbare routes en gemakkelijke oriëntatie

B: Ervaren (on)veiligheid

- Beperkt zicht en verkeersveiligheid
- Lastige navigeerbaarheid

“Voor buitenstaanders (bezoekers, bezorgers), is het vaak een doolhof.”

“Qua veiligheid moet alles meer open zijn.”

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

A: Beschutte woonomgeving

B: Ervaren (on)veiligheid

Moet Nellestein minder beschut worden om het veiligheidsgevoel te verbeteren?
Wat moet behouden blijven?

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

De paden en wegen

A: Autovrij is grote kwaliteit

- Aparte voet- en fietspaden

B: Gescheiden infrastructuur werkt slecht

- Fietzers op voetpaden
- Illegaal parkeren

"De scheiding tussen voetpaden en fietspaden is goed bedacht, maar werkt in de praktijk nauwelijks."

Tegelijk wordt er niet gehandhaafd als er auto's toch wel een hele nacht geparkeerd staan bij een woonblok en de boel blokkeren. Echt waardeloos systeem."

"Autovrij is belangrijkste reden om hier te wonen."

"Lelijke gebouwen, mooi groen, en fijn autovrij."

"De groene omgeving, het autovrije karakter, dus de rust. Mooie groene fietspaden overal in de omgeving."

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

A: Autovrij is grote kwaliteit

B: Gescheiden infrastructuur werkt slecht

Wat zou een goede oplossing zijn?

Wat moet behouden blijven?

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

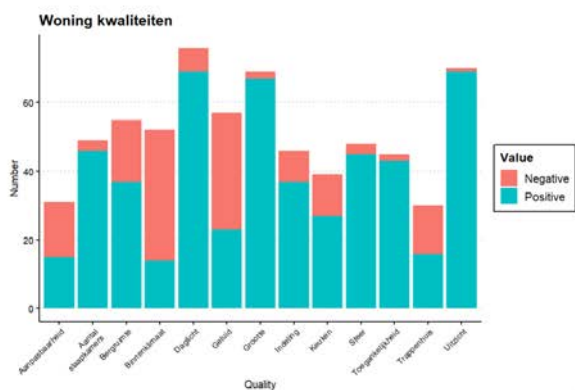
De woning

A: Met name het uitzicht op de Gaasperplas is uniek

- Zichtlijnen vanuit huis en het groen op het water

B: Uitzicht is een breed gewaardeerde woonkwaliteit

- Natuur
- Daglicht
- Ruimte

“De woonkamer met uitzicht op een bos(je) en op het Zuiden waardoor veel dag- en zonlicht, tevens de maan 's nachts.”

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

A: Uitzicht op de Gaasperplas is uniek

B: Uitzicht is een algemene woonkwaliteit

Vormt iets een bedreiging voor het uitzicht als woonkwaliteit?

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

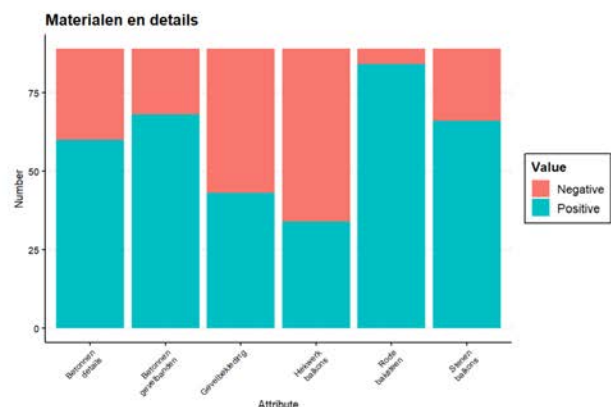
Materialen en details

A: Drooglopen zijn het icoon van Nellestein

- Kenmerkende vormgeving
- Mooi en uniek

B: Drooglopen zijn vooral praktisch

- Handig maar sfeerloos
- Onveilig

“De witte betonnen drooglopen. Heel kenmerkend voor deze wijk en bij regen ook heel praktisch.”

“De drooglopen zijn praktisch, want je kunt overdekt naar de parkeergarages lopen. Echter zijn ze ook sfeerloos en 's avonds erg donker.”

3

Erfgoedwaarde van Nellestein per schaalniveau

A: Drooglopen zijn het icoon van Nellestein

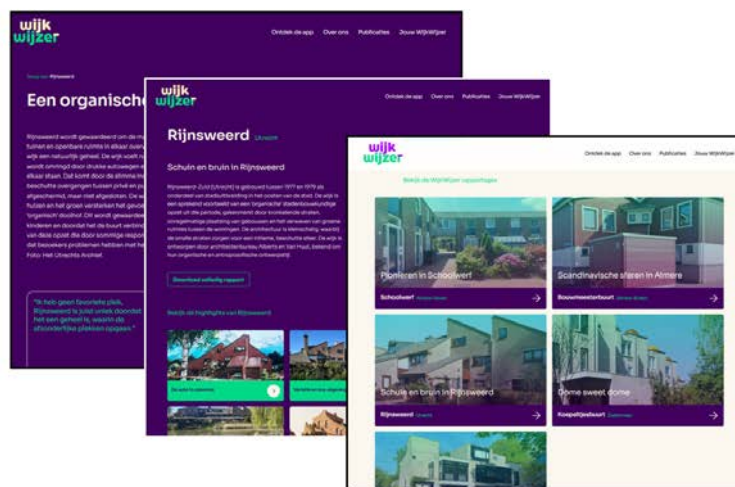
B: Drooglopen zijn vooral praktisch

Verdiene de drooglopen een monumentale status?
Welke andere dingen moeten volgens jullie monumentale status krijgen?

4

Uitkomsten van het onderzoek

 wijkwijzer.tudelft.nl

Heritage & Architecture,
TU Delft

Lidwine Spoormans
Rienje Veenhof

l.g.k.spoormans@tudelft.nl
r.h.veenhof@tudelft.nl

Bedankt!

Dank voor jullie deelname en waardevolle bijdrage. Als blijk van waardering ontvangen jullie binnenkort een cadeaubon per e-mail.

